

СУЧАСНІ АСПЕКТИ, СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. Підготовка у вищих навчальних закладах України фахівця європейського рівня, вирішення проблем еквівалентності освіти міжнародним стандартам, покращення навчально-виховного процесу вимагає якісне вдосконалення професійної освіти.

Сьогодні під поняттям „сучасний спеціаліст” розуміють не тільки професіонала своєї справи, а й особистість, яка має належний рівень психофізіологічних якостей. Якості соціального педагога, які забезпечують його професійну придатність, - емпатія, доброзичливість, делікатність, автентичність, відкритість, конкретність, безпосередність, комунікабельність, ініціативність.

Однак важливо, щоб соціальний педагог як особистість і фахівець володів комплексом якостей, серед яких найважливіші – активність, прагнення і вміння допомогти. Логічно вимальовується сукупність психологічних характеристик: здатність надавати допомогу, не руйнуючи власну особистість для порятунку інших (хоча і це іноді необхідно), а бути в змозі допомогти через ті правові соціальні важелі, які існують у суспільстві. Це вимагає наполегливості, терплячості і компетентності щодо правового аспекту справи: крім знання і дотримання законів, також відчуття прав людини, гуманізму і справедливості. Оскільки в нашій державі ще недостатньо сформоване правове поле щодо забезпечення соціального захисту людей, очевидною стає вимога соціально-політичної активності соціальних педагогів у плані можливого лобіювання певних законодавчих актів. Крім того, через практичну відсутність у державі мережі закладів для соціальної реабілітації різних типів, для різних верств населення, соціальним педагогам не зайвим було б мати підприємницькі властивості і риси, що дозволило б їм шукати можливості для відкриття власного бізнесу соціально-реабілітаційного спрямування, розробки проектів, проведення акцій, а також вміння і здатності знаходити кошти і джерела фінансування [9, с. 94].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні педагоги такі як А.М.Алексюк, Н.В.Заверіко, С.Ф.Русова, В.В.Ягупов, М.М.Фіцула, Л.І.Міщик, С.Ю.Пашенко, В.І.Поліщук, О.В.Понамаренко багато зусиль доклали і докладають до вивчення і розв’язання проблеми професіоналізації соціальних педагогів у цілому, адже у цій сфері вітчизняної освіти ще не існує єдиних концептуальних і методологічних підходів.

Сьогодні широко розповсюджені пошуки інноваційної моделі соціального педагога, яка якнайповніше відповідає вимогам сучасної школи і на яку потрібно орієнтуватися.

Тому сьогодні надзвичайно важливою стає розробка оновлених освітньо-професійних програм підготовки соціальних педагогів, що засновані на теоріях їх особистісно-професійного становлення. На шляху до створення таких теорій

належить вирішити цілу низку складних завдань і проблем. Звідси, метою статті є визначення особливостей та аналіз напрямів психолого-педагогічної науки у підготовці соціальних педагогів високого рівня професійної компетентності.

Вищі навчальні заклади постійно стикаються з труднощами, спричиненими самостійною розробкою моделей і технологій навчання, зорієнтованого на практику. Значним недоліком сучасних навчальних планів підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах є переваження теоретичного блоку дисциплін над практичним, пов'язаним із формуванням умінь і навичок і, як наслідок, – недосконалість як планів, так і програм.

Формулювання цілей статті. Метою статті виступає обґрунтування умов ефективності підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи результати чисельних досліджень у галузі педагогіки вищої школи, найбільш вагомими умовами, які сприяють успішній професійній діяльності спеціаліста у соціально-педагогічній сфері, є:

- наявність професійно значущих якостей особистості;
- загальноосвітня підготовка і світогляд фахівця соціальної сфери;
- високий рівень теоретичної підготовки;
- володіння високими практичними навичками та уміннями необхідними для виконання функціональних обов'язків;
- правильний вибір профілю діяльності та сприятливі для ефективної праці умови [4, с.3].

Як фахівець у сфері роботи з людиною, соціальний педагог свою діяльність багато в чому повинен регулювати не лише законодавчими актами, а й моральними нормами, принципами і правилами, котрі найбільшої цінності і значимості набувають тоді, коли стають частиною свідомості його як особистості.

Важливою особливістю професійної діяльності соціального педагога є те, що вона спрямована на організацію різноманітних видів діяльності людей, що звертаються за допомогою та потребують такої.

Професійно освоїти таку діяльність можна лише на індивідуально-особистісному рівні, отже підготовка фахівця-соціального педагога повинна базуватися на освітніх технологіях, що забезпечують його професійно-особистісний розвиток і саморозвиток.

У основу змісту професійної освіти соціально педагога мають бути покладені наступні принципи:

- фундаментальність – теоретико-методологічна ґрунтовність і якість загально професійної і спеціалізованої підготовки;
- універсальність – повнота набору учбових дисциплін, що забезпечують базову підготовку в єдності з дисциплінами спеціалізації;
- інтегративність – міждисциплінарне об'єднання наукових досліджень і учбових предметів, учбового процесу в цілому;

- варіативність – гнучке поєднання базових учбових курсів і дисциплін спеціалізації, різноманітність освітніх технологій;
- професійність – опанування різних соціально-педагогічних технологій та психотехнік;
- багаторівневність – довузівська і вузівська підготовка, аспірантура і докторантура, різноманітні форми післявузівської і додаткової освіти [5].

Спираючись на перераховані принципи, можна виділити основні завдання професійної освіти соціальних педагогів на вузівському етапі навчання:

- запропонувати студентові освоїти системні знання про людину у взаємозв'язках з природою, культурою, суспільством; у єдності сучасних гуманітарних і природно-наукових уявлень;
- забезпечити проблемно-змістовний взаємозв'язок соціогуманітарних, культурологічних, психолого-педагогічних учбових дисциплін, що вивчаються студентом, майбутнім соціальним педагогом;
- створити умови для становлення особистісної і професійної культури соціального педагога як способу його життєдіяльності [9, с. 167].

Оснoву особистості соціального педагога, поза сумнівом, складають її гуманістичні цінності, які передбачають усвідомлення ним значущості людини у всій широті її душевних проявів; свідоме і емоційне прийняття вибраної професії; розуміння творчої природи професійної діяльності, що вимагає серйозних нервово-психічних затрат, постійної роботи над собою.

Проблема професійної підготовки соціального педагога в сучасній науці розглядається у двох аспектах:

- формування особистості, підготовленої до виконання як освітніх, так і супутніх (правових, виховних, реабілітаційних тощо) функцій;
- формування спеціаліста системи освіти та соціальної сфери, який поряд з основними професійними вміннями соціального педагога володіє ще й прикладними вміннями соціально-правової діяльності як засобами педагогічної дії [4, с. 8].

У сучасних наукових дослідженнях простежується прагнення дослідників пояснити закономірності взаємозв'язку та взаємодії двох напрямів у системі підготовки соціального педагога – фахівця соціально-педагогічної діяльності: професійного та спеціального, що зумовлює необхідність досліджувати ефективність дії одного напрямку через другий, зокрема щодо інтегрування положень філософії, педагогіки і психології – В.П.Андрущенко, В.П.Бех, В.Ф.Барановський, В.С.Богданов; взаємозв'язку соціології із педагогікою – В.М.Сидоренко, О.Л.Скідін, Н.В.Скотна. Соціально-педагогічні аспекти професійної підготовки розглядалися у працях А.Й.Капської, Г.М.Лактіонової, М.П.Лукашевича. Окремі аспекти підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності аналізувалися у працях Л.І.Міщик, В.А.Поліщук.

В українській педагогічній науці питання формування педагогічних професійних умінь та навичок на основі використання правових знань займають доволі помітне місце. Науковим підґрунтям у розв'язанні проблеми

підготовки до соціально-правової діяльності є наукові праці Г.П.Васяновича, І.В.Козубовської, В.П.Пастухова.

Вагому роль у розвитку педагогічної теорії і практики відіграють праці із дослідження змісту, форм та методів формування професійно-педагогічних умінь В.І.Бондаря, О.Г.Мороза, Л.О.Савенкової, В.В.Сагарди.

Готовність студентів-випускників до соціально-педагогічної діяльності може розглядатися в трьох рівнях (В.Сластенін): особистісна (мотиваційна, морально-психологічна), теоретична й технологічна (операційно-діяльнісна). Вимірюють параметри готовності (на основі методики МПЦУ І.Шалаєва) відповідно до кваліфікаційної характеристики соціального педагога (В.Сластьонін, М.Галагузова, М.Костикова), а також з урахуванням вимог, які висуваються до здійснення виховної діяльності класним керівником, педагогом-вихователем (О.Газман, Н.Щуркова й ін.). При цьому необхідно враховувати поточну успішність студента, результати іспитів, результати проходження соціально-педагогічної практики.

Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки характеризується єдністю трьох взаємопов'язаних складових:

- професійної – підтвердження професійних намірів у процесі професійної підготовки, оволодіння майбутнім соціальним педагогом сучасними теоріями й технологіями соціально-педагогічної роботи, сукупністю професійних умінь та навичок;
- соціальної – спрямованої на динамічність у взаємодії з різними соціальними групами та клієнтами в різних соціальних умовах, досягнення максимально можливого рівня соціалізованості завдяки включенню особистості до конструктивної діяльності, що запобігає соціальним негативам, порушенню соціальної рівноваги;
- особистісно-моральної – спрямованої на досягнення єдності ціннісних, моральних та особистісних характеристик, пріоритетними з яких є: альтруїзм, особистісна відповідальність, моральна свідомість; побудова системи моральних якостей із орієнтацією на принципи гуманізму та соціальної справедливості, спрямованість дій, учинків на забезпечення соціального благополуччя [2, с. 107].

Професіоналізм соціального педагога базується на компетенції, що засновується на знаннях, уміннях і навичках в гуманістично-змістовному освітньому процесі. Саме такий процес засновується на закономірностях формування людського в людині, олюдненому процесі, що і означає гуманістичному. Але це ще і здібності самого фахівця погодити свої професійні дії з особливостями розвитку людини.

За результатами педагогічних досліджень, визначальними чинниками й умовами, які негативно впливають на процес вибору та реалізації змісту вищого рівня професійної освіти за спеціальністю „соціальний педагог”, слід назвати такі:

- суперечності між професійною невпевненістю молодого спеціаліста і специфікою роботи соціального педагога;

- недостатня сформованість професійного інструментарію зі спеціальності, що призводить до необхідності самостійної його розробки спеціалістом;
- різноманітність можливих робочих місць після закінчення ВНЗ, що недостатньо враховується у процесі підготовки спеціаліста;
- недостатня відомча нормативна та методична база;
- суперечності між професійною невпевненістю молодого спеціаліста і специфікою роботи соціального педагога [5, с. 225-226].

Особливе місце в системі професійної підготовки соціального педагога відводиться педагогічній практиці. Вона є органічною часткою навчально-виховного процесу, забезпечує при цьому поєднання теоретичної підготовки студентів з їх майбутньою практичною діяльністю. Педагогічна практика виконує ведучу, системоутворюючу роль в підготовці фахівця соціальної сфери. Специфікою такої практичної діяльності є те, що в ній великою мірою здійснюється ідентифікація із професійною діяльністю соціального працівника, соціального педагога, зокрема. Практика проводиться в умовах, адекватних умовам самостійної соціально-педагогічної діяльності. Робота студентів в період практики характеризується тим же різноманіттям функцій, що і робота соціального педагога в майбутньому.

У зв'язку з цим виняткове значення має формування у студентів – майбутніх соціальних педагогів соціально-правових знань і технологій їх застосування у практиці як компонента педагогічної діяльності. Останнє зумовлює необхідність диференційованої підготовки соціальних педагогів. Такий підхід до обґрунтування мети навчання студентів суттєво впливає на якість підготовки фахівців своєї справи, які достатньою мірою володіють фаховими вміннями використовувати знання із соціально-правового захисту населення у своїй професійній діяльності. Педагогічна практика наділена великими можливостями для формування внутрішньої установки на соціально-педагогічну професію. Під час її здійснення інтенсифікується процес професійного становлення соціального педагога, його самоосвіти і самовиховання, відбувається перевірка ступеня професійної готовності й придатності до фахової діяльності, рівня соціальної спрямованості [2, с.108].

Ефективність процесу формування системи загальнопедагогічних умінь і навиків значною мірою визначається цілісним характером керівництва педагогічною практикою. Система керівництва педагогічною практикою включає декілька ланок: вузівський рівень керівництва, керівництво базових освітніх установ, безпосереднє методичне керівництво студентами. Від ступеня узгодженості цих ланок залежить ефективність соціально-педагогічної практики, і, значить, формування професійних умінь у майбутніх соціальних педагогів [3, с. 168].

Висновки. Таким чином, метою діяльності студента має бути не просто оволодіння частиною соціального досвіду, зафіксованого у вигляді навчальної інформації, а формування здатності виконувати майбутні професійні ролі, використовуючи ці знання. Завдання підготовки майбутніх соціальних педагогів полягає у демонстрації кращих зразків професійної діяльності на прикладі оптимального вирішення типових завдань і можливостей

новаторського, творчого, нестандартного вирішення соціально-педагогічних проблем у процесі складного подолання фахівцем своїх недоліків, нерозуміння з боку керівництва, а також у виробленні власного професійного стилю і пізнанні себе як людини, яка здатна мобільно, грамотно та відповідально працювати з людьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буякас Т.М. Ценностно-смысловая сфера профессионала // Мир психологии. – М., 1997. № 3(12). – С. 13-15.
2. Дубасенюк О.А. Професійне становлення педагога. – Житомир, 2004. – С.106-109.
3. Мороз О.Г., Сластьонін В.О., Філіненко Н.І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація. – К., 1997. – С.168.
4. Сластенин В.А. Соціальний працівник: готовність к професійній діяльності // Научные труды МГПУ. – М., 1995. – С.3-10.
5. Сорочинская О.М. Новая модель начальной профессиональной подготовки социальных педагогов // Соціальна робота: Теорія, досвід, перспективи. – Ужгород: УДУ, 1999. – Ч.2 – С. 224-227.
6. Любимова Г.Ю. От первокурсника до выпускника: проблемы профессионального и личностного самоопределения студентов-психологов Г.Ю.Любимова // Вестник Московского университета. – М.: 2000. – №1. Сер. 14. Психология. – С. 34-37.
7. Поваренков Ю.П. Психологическое содержание профессионально-го становления человека // Поваренков Ю.П. – М., 2002. – С.267.
8. Шапиро Б.Ю. Предметно-профессиональная подготовка социальных работников: задачи, содержание, организация // Социальная работа. – 1992. Вып.5. – С. 81-101.
9. Фирсов М.В., Студенова Е.Г. Теория социальной работы: Учебн. пособие для студ. высших. учебн. заведений. // М.В.Фирсов, Е.Г.Студенова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС. 2000. – С. 16-38.
10. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії: Навч. посіб. для студ. вищих. пед. закладів освіти. – Тернопіль, 2005. – С. 165-168.

АНОТАЦІЯ

Грибок О. Сучасні аспекти, сутність та особливості підготовки соціальних педагогів. У статті проаналізовано погляди зарубіжних та українських науковців щодо особливостей професійної підготовки соціальних педагогів в умовах навчання їх в університеті. Узагальнені основні чинники успішної професійної діяльності соціального педагога та ефективної підготовки майбутніх фахівців до практичної діяльності.

Ключові слова: соціальний педагог, інновація, професійні уміння та навички, професійна діяльність.

АННОТАЦИЯ

Грибок А. Современные аспекты, сущность и особенности подготовки социальных педагогов. В статье проанализированы взгляды зарубежных и украинских ученых об особенностях профессиональной подготовки социальных педагогов в условиях обучения их в университете. Обобщены основные

факторы успешной профессиональной деятельности социального педагога и эффективной подготовки будущих специалистов к практической деятельности.

Ключевые слова: *социальный педагог, инновация, профессиональные умения и навыки, профессиональная деятельность.*

SUMMARY

Grubok A. Modern aspects of nature and peculiarities of social workers. The article analyzes the views of foreign and Ukrainian scientists on the training of teachers' social characteristics in terms of their education at the university. The summary of the key factors of effective training of future specialists and of successful professional activity of the social pedagogues is reflected.

Key words: *social pedagogue, innovation, professional skills, professional activity.*

УДК 373.2.016:502/504

Івах С.М.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СПІВПРАЦІ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ З РОДИНАМИ ВИХОВАНЦІВ

Постановка проблеми. У Концепції дошкільного виховання в Україні, Державній національній програмі „Освіта” Україна ХХІ ст., Законі України „Про дошкільну освіту”, „Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні” підкреслюється значимість родинного виховання, передбачається взаємопроникнення сімейного і суспільного виховання з метою створення для кожної дитини єдиного, дитиноцентричного виховного середовища.

Відповідно до Положення про дитячий дошкільний заклад учасниками навчально-виховного процесу є не лише педагогічні працівники та діти, а також і батьки. Адже сім'я – найперший і найважливіший соціальний інститут виховання. Саме з сім'ї дитина виносить перші враження про навколишній світ, в сім'ї формуються перші оцінні уявлення, закладаються моральні устої, прищеплюються культурні і гігієнічні звички. Їй належить пріоритет у становленні особистості дитини, вона має максимальні можливості для набуття малюком знань, умінь та навичок, необхідних у подальшому житті.

Сьогодні доводиться констатувати, що демографічні, соціальні, економічні зміни у суспільстві не могли не позначитися на сучасній сім'ї. Ця ланка суспільства, як ніколи, потребує уваги та допомоги з боку держави загалом, дошкільного закладу, зокрема. Адже лише незначна частина батьків може спрямувати у правильне русло виховання своєї дитини. Чимало із них потребують допомоги фахівців. Такою допомогою повинна бути діяльність педагогів, які сприяють всебічному розвитку дітей та допомагають сім'ї у їхньому вихованні. Саме тому сучасні дошкільні навчальні заклади повинні стати відкритими для батьків, громадськості, більше уваги приділяти освіті і вихованню батьків, справедливо вважаючи це одним із принципово важливих чинників успішного розвитку і виховання дітей.